

BÀI CA NGẪN ĐI TRÊN BÃI CÁT

I. KIẾN THỨC CƠ BẢN: Giáo án bài ca ngắn đi trên bãi cát

1. Tác giả:

- Cao Bá Quát (1809 ? – 1855), tự Chu Thần, hiệu Cúc Đường, Mẫn Hiên, người làng Phú Thị, huyện Gia Lâm, Bắc Ninh (nay là Long Biên, Hà Nội). Ông mất trong cuộc khởi nghĩa chống lại chế độ phong kiến nhà Nguyễn.

- Cao Bá Quát là người có tài cao, nổi tiếng văn hay, chữ tốt và có uy tín lớn trong giới trí thức đương thời. Được người đương thời tôn là Thánh “Thần Siêu, Thánh Quát”

- Thơ văn ông bộc lộ thái độ phê phán mạnh mẽ chế độ phong kiến trì trệ, bảo thủ và chứa đựng tư tưởng khai sáng, có tính chất tự phát, phản ánh nhu cầu đổi mới của xã hội VN giai đoạn giữa TK XIX.

2. Tác phẩm: Giáo án bài ca ngắn đi trên bãi cát

a. Thời đại và hoàn cảnh sáng tác.

* Thời đại: Thời đại Cao Bá Quát sống là xã hội không còn minh quân, xã hội chỉ sản sinh ra phường danh lợi an phận, ngủ quên trong vinh hoa phú quý. Những người có lí tưởng như Cao Bá Quát khi chưa tìm được con đường mới có ý nghĩa nên họ rơi vào trạng thái cô đơn, bế tắc. * Hoàn cảnh sáng tác:

- CBQ thi đỗ cử nhân năm 1831, tại trường thi Hà Nội. Sau đó, ông nhiều lần vào kinh đô Huế thi Hội nhưng không đỗ. Bài ca ngắn đi trên bãi cát có thể được hình thành trong những lần CBQ đi thi Hội, qua các tỉnh miền Trung đầy cát trắng như Quảng Bình, Quảng Trị.

b. Thể loại: Thể ca hành – thể thơ cổ thể, không gò bó về luật, không hạn chế về số câu, gieo vần linh hoạt.

c. Nội dung và nghệ thuật:

* Nội dung:

1. Hình tượng bãi cát và con người đi trên bãi cát

- Bãi cát và con đường dài là biểu tượng cho con đường đi tìm chân lí xa xôi, mịt mù, muốn đến được đích phải vượt qua biết bao khó khăn nhọc nhằn.

- Đi trên bãi cát ấy là hình ảnh con người vất vả, nhọc nhằn, cô độc. “Đi một bước lùi một bước, lữ khách... nước mắt rơi”

- Nỗi chán nản của tác giả vì tự mình phải hành hạ thân xác của mình theo đuổi công danh. - “Không học được tiên... giận khôn vơi”

Tác giả đã nhận thấy rõ tính chất vô nghĩa của lối học khoa cử, của con đường công danh theo lối cũ sự cảm dỗ của cái bả công danh đối với người đời. - “ Xưa nay...tình bao người”

Nhận định mang tính khái quát về nhưng kẻ ham danh lợi đều phải chạy ngược chạy xuôi nhọc nhằn, được nhà thơ minh hoạ bằng hình ảnh người đời thấy ở đâu có quán rượu ngon đều đổ xô đến, mấy ai tỉnh táo thoát khỏi sự cảm dỗ của rượu. Danh lợi cũng là một thứ rượu dễ làm say người. Sáu câu thơ này chuẩn bị cho kết luận của tác giả: cần phải thoát ra khỏi con say danh lợi vô nghĩa. Tâm trạng bế tắc của người đi đường, chưa tìm thấy lối thoát trên đường đời. “ Bãi cát dài...làm chi trên bãi cát?”

=> Nỗi niềm bi phần cực độ “ anh đứng làm chi trên bãi cát?”

Gọi nó là đường cùng, nhìn thấy phía trước là đường ghê sợ, tác giả đã thể hiện cái mâu thuẫn chưa thể giải quyết trong tâm trạng của mình. Đi tiếp một cách khó nhọc hay từ bỏ nó? nếu đi mình sẽ tầm thường như phường danh lợi xưa nay, nếu bỏ cuộc, chẳng biết rẽ hướng nào vì “phía Bắc núi Bắc núi muôn trùng, phía Nam núi Nam sóng dào dạt” Mọi ngã đều chẵn hướng, dưới chân là bãi cát và con đường ghê sợ, biết làm sao đây? Bài thơ kết lại trong một nỗi niềm bi phần cực độ: “Anh đứng làm chi trên bãi cát?”

Một sự bỏ cuộc, từ chối vì ông biết trước con đường ấy sẽ dẫn đến ngõ cụt. Sự bỏ cuộc thật đáng trân trọng, cái bế tắc tuyệt vọng nhưng không làm họ nhỏ bé, hèn mọn, từ bỏ cái mịt mù vô nghĩa để tìm lại từ đầu một con đường đi đúng để thực hiện lí tưởng...

=> Vẻ đẹp của nhân cách, của lí tưởng sống ở một con người ý thức được bản thân mình trong cuộc đời.

2. Nghệ thuật:

- Nhiều trạng thái tâm trạng, giúp tác giả nói một cách thuyết phục hơn về vấn đề danh lợi trong đời. Thay đổi cách xưng hô. (khi thì “ khách”, khi thì “ta”, khi thì “anh”)

- Bài thơ sáng tác theo lối thơ cổ, câu dài, ngắn xen nhau, vần thơ bằng trắc phối nhịp

nhàng, tiết tấu phong phú, giọng điệu khi thì bi tráng, khi thì u buồn... - Hình ảnh có tính chất biểu tượng.

- Thủ pháp đối lập; sáng tạo trong dùng điển tích.

II. LUYỆN ĐỀ:

ĐỀ: Cảm nhận của anh chị về hình ảnh bãi cát và người đi trên cát trong *Bài ca ngắn đi trên bãi cát* để thấy được tâm trạng bi phần của Cao Bá Quát. Mở bài:

- Giới thiệu về tác giả, tác phẩm.

Nêu vấn đề nghị luận: hình ảnh bãi cát và người đi trên cát trong *Bài ca ngắn đi trên bãi cát* để thấy được tâm trạng bi phần của Cao Bá Quát.

Thân bài: Cảm nhận về hình ảnh bãi cát, tâm trạng người đi trên cát:

- Bãi cát và con đường dài là biểu tượng cho con đường đi tìm chân lí xa xôi, mịt mù, muốn đến được đích phải vượt qua biết bao khó khăn nhọc nhằn.

- Đi trên bãi cát ấy là hình ảnh con người vất vả, nhọc nhằn, cô độc. “Đi một bước lùi một bước, lữ khách... nước mắt rơi”

- Nỗi chán nản của tác giả vì tự mình phải hành hạ thân xác của mình theo đuổi công danh. - “Không học được tiên... giận khôn vơi”

Tác giả đã nhận thấy rõ tính chất vô nghĩa của lối học khoa cử, của con đường công danh theo lối cũ sự cảm dỗ của cái bả công danh đối với người đời. - “Xưa nay... tính bao người”

Nhận định mang tính khái quát về nhưng kẻ ham danh lợi đều phải chạy ngược chạy xuôi nhọc nhằn, được nhà thơ minh họa bằng hình ảnh người đời thấy ở đâu có quán rượu ngon đều đổ xô đến, mấy ai tỉnh táo thoát khỏi sự cám dỗ của rượu. Danh lợi cũng là một thứ rượu dễ làm say người. Sáu câu thơ này chuẩn bị cho kết luận của tác giả: cần phải thoát ra khỏi con say danh lợi vô nghĩa. Tâm trạng bế tắc của người đi đường, chưa tìm thấy lối thoát trên đường đời. “Bãi cát dài... làm chi trên bãi cát?”

=> Nỗi niềm bi phẫn cực độ “anh đứng làm chi trên bãi cát?”

Gọi nó là đường cùng, nhìn thấy phía trước là đường ghê sợ, tác giả đã thể hiện cái mâu thuẫn chưa thể giải quyết trong tâm trạng của mình. Đi tiếp một cách khó nhọc hay từ bỏ nó? nếu đi mình sẽ tầm thường như phường danh lợi xưa nay, nếu bỏ cuộc, chẳng biết rẽ hướng nào vì “phía Bắc núi Bắc núi muôn trùng, phía Nam núi Nam sóng dào dạt” Mọi ngã đều chẵn hướng, dưới chân là bãi cát và con đường ghê sợ, biết làm sao đây? Bài thơ kết lại trong một nỗi niềm bi phẫn cực độ: “Anh đứng làm chi trên bãi cát?” Một sự bỏ cuộc, từ chối vì ông biết trước con đường ấy sẽ dẫn đến ngõ cụt. Sự bỏ cuộc thật đáng trân trọng, cái bế tắc tuyệt vọng nhưng không làm họ nhỏ bé, hèn mọn, từ bỏ cái mịt mù vô nghĩa để tìm lại từ đầu một con đường đi đúng để thực hiện lí tưởng...

=> Vẻ đẹp của nhân cách, của lí tưởng sống ở một con người ý thức được bản thân mình trong cuộc đời.

Kết bài: Khái quát lại vấn đề đã nghị luận ở trên.

Bài tham khảo: Giáo án bài ca ngán đi trên bãi cát

Cao Bá Quát nổi tiếng trong lịch sử không chỉ bởi tài văn hay chữ đẹp hơn người. Đương thời và sau này tôn vinh, ngưỡng mộ ông còn bởi nhân cách cao khiết, khí phách hiên ngang, đặc biệt là tư tưởng tự do, phóng khoáng, hoài bão vượt lên trên những tù túng của thời đại để sống có ích, có nghĩa. Tuy nhiên, sống trong thời kì chế độ phong kiến đang khủng hoảng trầm trọng, Cao Bá Quát sớm phải mang nỗi bi phẫn của người trí thức ôm ấp nhiều lí tưởng lớn cao đẹp nhưng cuối cùng thất vọng và bế tắc trên con đường; mình đã lựa chọn. Bài ca ngán đi trên bãi cát là khúc ca của nỗi niềm bi phẫn ấy.

Để thể hiện tâm trạng của mình, tác giả đã xây dựng trong tác phẩm hai hình ảnh giàu ý nghĩa: hình ảnh hải cát và hình ảnh người đi trên bãi cát. Hình ảnh bãi cát trong bài trước hết là hình ảnh có thực, nó gắn liền với hành trình vào kinh ứng thí của nhà thơ. Khi đi dọc bãi

đất miền Trung, Cao Bá Quát đi bao lần nhìn thấy khung cảnh những Cồn cát mênh mông trải dài trong nắng và gió Lào khắc nghiệt, bao lần thấm thìa nỗi nhọc nhằn khổ ải khi bước đi trên cát. Cảnh đó trở thành một ấn tượng đậm nét trong tâm trí nhà thơ và khi đi vào tác phẩm đã mang một ý nghĩa tượng trưng đặc sắc. Những bãi cát dài mênh mông, bãi cát này nối tiếp bãi bãi cát khác: Bãi cát dài bãi cát dài đường công danh mờ mịt nhọc nhằn của tác giả và của bao trí thức đương thời. Con đường ấy kéo dài tường như vô tận với biết bao chông gai hiểm trở đang chờ đợi người lữ khách. Cùng với hình ảnh – bãi cát, hình ảnh đường ghê sợ ; phía bắc núi Bắc, núi muôn trùng; phía nam núi Nam, sóng dạt dào là hình ảnh tượng trưng cho con đường đời không lối thoát đang mở ra trước mắt nhà thơ.

Gắn liền với hình ảnh bãi cát là hình ảnh người đi trên bãi cát. Bãi cát dài mênh mông, vô tận, người lữ hành mãi miết, cặm cụi đi trong mệt mỏi đau khổ.

Đi một bước như lùi một bước

Mặt trời đã lặn, chưa dừng được

Lữ khách trên đường nước mắt rơi

Thấm thìa cái nhọc nhằn, gian truân, khổ ải của hành trình đi tìm công danh, đặc biệt ý thức về cái vô nghĩa, phù phiếm của danh lợi, người lữ hành bắt đầu suy ngẫm về con đường mình đã lựa chọn.

Không học được tiên ông phép ngủ

Trèo non, lội suối, giận khôn vơi

Xưa nay, phường danh lợi

Tắt tả trên đường đời

Đầu gió hơi men thơm quán rượu

Người say vô số, tỉnh bao người

Nỗi băn khoăn càng lớn khi người đi đường nhận rõ thực tại trước mắt mình : ...

Đường bằng mờ mịt

Đường ghê sợ còn nhiều dẫu ít

.....

Phía bắc núi Bắc, núi muôn trùng

Phía nam núi Nam, sóng dạt dào

Nên đi tiếp-hành trình còn dang dở hay dừng lại, từ bỏ nó ? Tính sao đây ? Đi tiếp thì không đành mà dừng lại cũng không được. Nỗi trăn trở của nhà thơ đến đây rơi vào bế tắc. Khúc ca

cùng đường đã cất lên trong nỗi bi phẫn của một con người đã không thể nào tìm thấy hướng đi như mong muốn giữa cuộc đời mờ mịt. Kết thúc bài thơ là một hình ảnh cũng là một câu hỏi chưa có lời giải đáp : Anh đứng làm chi trên bãi cát ? Người lữ hành sau nhiều day dứt, trăn trở cuối cùng vẫn chưa thể có một bước đi dứt khoát nào, đành đứng chôn chân giữa sa mạc cuộc đời.

Hình ảnh bãi cát và người đi trên bãi cát chính là hình ảnh của nhà thơ cũng như bao trí thức đương thời trong những năm tháng đen tối, mờ mịt của chế độ phong kiến. Dẫu có bế tắc, vô vọng song qua nỗi niềm bi phẫn ấy đã cho thấy dấu hiệu rõ nét của một sự thức tỉnh đáng quý của những kẻ sĩ đương thời trước con đường công danh truyền thống và trước hiện thực xã hội.

Hình ảnh bãi cát và người đi trên bãi cát là những sáng tạo nghệ thuật đặc sắc, giàu ý nghĩa xuất phát từ hiện thực thiên nhiên, hiện thực xã hội và hiện thực tâm trạng của Cao Bá Quát. Những hình ảnh đó không chỉ góp phần thể hiện những nỗi niềm tâm sự riêng của nhà thơ mà còn phản ánh cảnh ngộ con người một thời, nhiều thời nếu cùng cảnh ngộ. Trong bối cảnh tư tưởng phong kiến buổi mạt kì trùm bóng đen hắc ám của nó xuống tư tưởng con người, bài thơ Bài cơ ngán đi trên hã cát của Cao Bá Quát thể hiện một sự vận động lớn lao trong tư tưởng nghệ thuật của thời đại.